

Türk veteriner hekimliğinde müzecilik girişimleri ve Veteriner Tarihi Müzesi

R. Tamay BAŞAĞAÇ GÜL¹, Özgül KÜÇÜKASLAN², Nigar YERLİKAYA¹

¹ Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi, Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji AD, Ankara; ² Dicle Üniversitesi Veteriner Fakültesi, Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji AD, Diyarbakır, Türkiye.

Özet: İlkçağlardan bugüne kadar çeşitli örneklerine rastlanan müzecilik girişimlerinin veteriner hekimliği alanında bilinen ilk örneği Fransa’da, Alfort Veteriner Okulu’nda 1766 yılında verilmiştir. Türkiye’de Sivil Veteriner Okulu’nun açılışından bugüne kadar biri askeri nitelikte olan, altısı Ankara’da kurulan, beşi halen aktif durumda toplam sekiz müzecilik faaliyeti saptanmıştır. Günümüzde her biri alanının ilk ve tek örneği olarak varlığını sürdüren ve resmi olarak müze ruhsatı almayan bu beş sergi salonundan Veteriner Tarihi Müzesi, Türkiye’de veteriner hekimliğin tarihsel gelişimine ilişkin bütünsel koleksiyonu ile kendi alanında Dünyanın sayılı müzelerinden biri olarak uluslararası literatüre de girmiştir. Bu çalışma, Türkiye’de veteriner hekimliği alanındaki müzecilik faaliyetlerini ve Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi *Veteriner Tarihi Müzesi*’ni ele alarak genelde veteriner hekimliği tarihine; özelde ise müzecilik çalışmalarına katkı sağlamak amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Anahtar sözcükler: Müzecilik, Türkiye, veteriner hekimlik, Veteriner Tarihi Müzesi.

Museology initiatives in Turkish veterinary medicine and The Veterinary History Museum

Summary: Among several samples of the museology initiatives from antiquity to today, the first known example in the veterinary field was founded in Alfort Veterinary School in France in 1766. Eight museology initiatives, of which one is military museum, six have been founded in Ankara and five are still active today, have been determined since the opening of the Civilian Veterinary School in Turkey. Today there are five active museums which have been founded as unique samples and they have no official licenses. Among them the Veterinary History Museum is the only one, which has a holistic collection related to whole Turkish veterinary history and as one of the world's leading museum; it takes places within the international museology literature. This study was performed in order to provide information about the museology activities in the field of veterinary medicine in Turkey and the Veterinary History Museum of Ankara University and thus to contribute veterinary history in general and museology studies in particular.

Key words: Museology, Turkey, Veterinary History Museum, veterinary medicine.

Giriş

Adını, antik Yunan mitolojisinde ilham perileri olan ‘müzlerin (*musaların*) yaşadıkları yer’, ‘müzlere adanmış olan’ anlamlarına gelen ‘*Mouseion*’dan alan müze, insanların kendileri için maddi ve manevi değeri olan çeşitli nesnelere toplama ve sergileme eğiliminden doğmuştur (17, 22, 29). Bu bağlamda, Eski Mısır ve Mezopotamya’da çeşitli sergileme biçimlerine rastlansa da modern müzenin prototipini antik Yunan tapınakları oluşturmuştur (27). Ortaçağda en büyük toplayıcı kilise olmuş; Rönesans döneminde özel stüdyolar, merak kabineleri, doğa tarihi kabineleri ya da galeri gibi ayrı mekânların oluşturulması ile modern müzeye bir adım daha yaklaşmıştır (34, 37). Müzecilik faaliyetleri 18’inci yüzyıldan itibaren sürekli gelişerek zenginleşmiş ve bugün sayıları yüzlerle ifade edilen farklı müze türleri ortaya çıkmıştır (1). Bu türler arasında bulunan ve gerek çağdaş müzeciliğin;

gerekse üniversitenin en önemli iki işlevi olan araştırma ve eğitimi birleştiren (23) üniversite müzelerinin veteriner hekimliği alanında saptanabilen ilk örneği Fransa’da, Alfort Veteriner Okulu’nda 1766 yılında kurulmuştur (6). Dünya Veteriner Hekimliği Tarihi Birliğinin verilerine (7) göre, bugün dünya genelinde üniversitelerde ya da veteriner okullarında, doğrudan veteriner hekimliği tarihine veya veteriner hekimliğin belli bir disiplinine ilişkin koleksiyona sahip 40’ın üzerinde müze bulunmaktadır. Bu müzelerden biri de Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi’nde yer alan “*Veteriner Tarihi Müzesi*”dir. Bu çalışma, Türkiye’de veteriner hekimliği alanındaki müzecilik faaliyetlerini ve Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi *Veteriner Tarihi Müzesi*’ni ele alarak genelde veteriner hekimliği tarihine; özelde ise müzecilik çalışmalarına katkı sağlamak amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Materyal ve Metot

Araştırmanın ana materyalini, Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi'nin *Veteriner Tarihi Müzesi*'nden ve Dekanlık arşivlerinden ulaşılan özgün belgeler oluşturmuştur. T.C. Milli Savunma Bakanlığı Gemlik Askeri Veteriner Okulu ve Eğitim Merkezi Komutanlığı ile *Askeri Veteriner Hekimlik Tarihi Müzesi* yetkilileri ve *Osteoarkeoloji Araştırma ve Uygulama Merkezi* yetkilileri ile görüşmelerden sağlanan bilgilerden de yararlanılmıştır. Ulaşılan bilgiler değerlendirilerek kronolojik sıra ile yazıya aktarılmış ve konu, ilgili kaynaklar ışığında tartışılmıştır. Metinde ele alınan müze ve sergi salonlarının kaynaklarda geçen adlarının kullanılmasına dikkat edilmiştir. Arşiv belgelerinin küneleri dipnotlar halinde gösterilmiştir.

Bulgular

Türkiye'de veteriner hekimliği alanında saptanabilen ilk müzenin, 1889 yılında eğitim-öğretime başlayan Sivil Veteriner Okulu'nda "*Doğa Tarihi Müzesi*" (Şekil 1) (21, 32, 35) adıyla kurulduğu görülmektedir. Bu girişimi izleyen yıllarda, ne Askeri Veteriner Okulu'nda ne Sivil Veteriner Okulu'nda ne de 1921 yılında iki okulun birleştirilmesiyle oluşan Yüksek Veteriner Okulu'nda kayıtlara geçen bir müzecilik faaliyetine rastlanmamıştır.

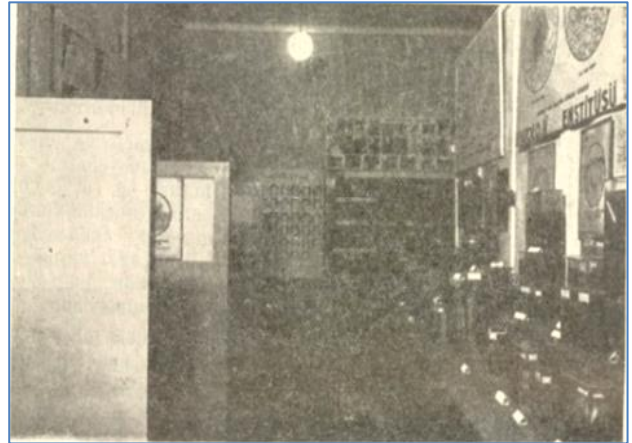

Şekil 1. Mülkiye Baytar Mektebi Târih-i Tabii Müzesi ve Kitâbhânesi (?)

Figure 1. Natural History Museum and Library of the Civilian Veterinary School (?)

Balkan Savaşı yıllarında, İstanbul'da bulunan Halkalı Ziraat Mektebi'nin bahçesinde kurulan bir hayvan hastanesinde çalıştığını bildiren Veteriner Hekim Şefik Kolaylı otobiyografisinde (3) burada, "*Ruamın muhtelif uzuvlardaki yerleşmesine ait bir Anatomi-Patoloji Müzesi kurduğunu; bu Müzenin, bağlı bulunduğu Şark Menzil Umum Müfettişliğinin dikkatini çektiğini*" nakletmektedir. Kolaylı'nın, *Müze*yi hazırlarken gösterdiği cesaret 18 Ağustos 1913 tarihli tezkeresinin altına düşülen bir not ile takdir edilmiştir.

Cumhuriyet döneminde, veteriner hekimliği alanında müzecilik faaliyetlerinin ilk örneği Yüksek Ziraat Enstitüsü'nde (YZE) - Enstitünün fakültelerinin koleksiyonlarının belirli bir düzen içerisinde sergilendiği bir alanın oluşturulmasıyla - 1943 yılında verilmiştir. İlgili kaynakta (2), "*Yüksek Ziraat Enstitüsü Müzesi*" olarak geçen bu alanda, Veteriner Fakültesi'nin *Sağlık Koruma, Bakteriyoloji ve Besin Kontrolü, Parazitoloji, Farmakoloji ve Toksikoloji, İç Hastalıkları, Şirurji ve Patoloji Enstitülerine* ait çeşitli objeler için ayrı köşelerin bulunduğu kaydedilmiştir (Şekil 2). Yine, YZE Veteriner Fakültesi Patoloji Enstitüsünde, Ord. Prof. Dr. Şevki Akçay tarafından bir *Patoloji Müzesi* kurulduğu da bilinmektedir. YZE Veteriner Fakültesi Parazitoloji Enstitüsü Profesörlerinden Hasan Şükrü Oytun (31) Akçay'ın bu *Müzesinden* "*veteriner hekim namzetleri öğrenciler ve Türk araştırmacıları için bir istifade kaynağı; gelecek nesiller için çok değerli ilmi bir hediye ve kuvvetli bir varlık*" olarak bahsetmekte ve *Müze*yi, "*Fakülteyi ziyaret eden yabancı bilim adamlarının hayranlıkla takdir ettiklerini*" bildirmektedir.

Şekil 2. YZE Müzesi Veteriner Fakültesi Köşesi (1943)

Figure 2. Veterinary Faculty Unit of the Higher Agricultural Institute Museum (1943)

Cumhuriyet döneminde askeri veteriner hekimlik alanında saptanabilen tek müze, kuruluş hazırlıklarına 1960'lı yıllarda başlanan¹ Milli Savunma Bakanlığı Gemlik Askeri Veteriner Okulu ve Eğitim Merkezi Komutanlığına bağlı "*Askeri Veteriner Hekimlik Tarihi Müzesi*"dir. Burada sergilenen koleksiyon objeleri arasında, Veteriner Tatbikat Mektebi'nin künve defterleri, personel kayıt defterleri, eski Türkçe eserler, mikroskoplar, ilaç yapım malzemeleri, patolojik doku örnekleri, fotoğraflar, plaketter, çeşitli cerrahi alet ve malzemeler ile veteriner hekimliğinde kullanılmış cihazlar bulunmaktadır (Şekil 3).

¹ Gemlik Askeri Veteriner Okulu ve Eğitim Merkezi Komutanlığı ile 12 Ağustos 2011 tarihinde yapılan özel görüşme.

Şekil 3. Askeri Veteriner Hekimlik Tarihi Müzesi (2011)
Figure 3. Military Veterinary History Museum (2011)

Şekil 4. Osteoarkeoloji Araştırma ve Uygulama Merkezi (2013)
Figure 4. Osteoarchaeology Research and Practice Centre (2013)

Şekil 5. Veteriner Anatomi Sergi Salonu (2013)
Şekil 5. Veterinary Anatomy Gallery (2013)

Veteriner hekimliğinde müzecilik faaliyetlerine 2013 yılında iki örnek daha eklenmiştir. Bunlardan ilki olan ve İstanbul Üniversitesi Veteriner Fakültesi'nde 30 Nisan 2013 tarihinde açılan "Osteoarkeoloji Araştırma ve Uygulama Merkezi" (Şekil 4), Fakültenin Anatomi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Prof. Dr. Vedat Onar'ın öncülüğünde oluşturulmuştur (5, 28). Yenikapı Marmara-

ray kazılarında çıkarılan Neolitik döneme ait insan kemikleri ile Roma, Bizans ve Osmanlı dönemlerine tarihlenen 57 türe ait hayvan kemikleri ve fosillerin sergilenildiği bu Merkeze Anadolu'dan da organik objeler gönderilmekte ve bu objeler üzerinde inceleme ve araştırmalar yürütülmektedir (30).² İkinci örnek ise, Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Anatomi Anabilim Dalı'nda yer alan "Veteriner Anatomi Müzesi"dir (4). Kuruluş girişimlerine Anatomi Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr. R. Merih Hazıroğlu'nun talimatlarıyla başlanan ve hazırlık aşamaları³ Anatomi Anabilim Dalı öğretim görevlisi Dr. Okan Ekim tarafından yürütülen bu sergi salonu 10 Haziran 2013 tarihinde hizmete açılmıştır. Salonu, veteriner anatomi öğretiminde 1930'lu yıllardan itibaren kullanılan anatomik objeler ile egzotik hayvan modellerinden oluşan 70 türe ait 550 örnek sergilenmektedir (Şekil 5).

Veteriner Tarihi Müzesi: Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi'nde bir müze oluşturulması fikri, Fakültenin *Veteriner Tarihi ve Deontoloji Kürsüsü*'ne (VTDK) 1963 yılında asistan olarak atanan Prof. Dr. Ferruh Dinçer'in Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Kürsüsü Başkanı Prof. Dr. Feridun Nafiz Uzluk'u ziyaret etmesi ile doğmuştur. Uzluk'un "İlk işiniz mesleğinizin tarihini yansıtan bir müze kurmak olsun..." öğütlerini dikkate alan Dinçer'in bu dileği dönemin Kürsü Başkanı Doç. Dr. Nihal Erk ile paylaşmasının ardından "Veteriner Tarihi Müzesi"nin kuruluş hazırlıklarına girişilmiş; ilk olarak 1964 yılı Nisan ayında Hayvan Sağlığı Araştırma Enstitüsü Müdürlüğüne (AEM) "Veteriner Tarihi Müzesi Çalışmaları" adlı bir Proje sunulmuştur.⁴ Projenin uygun bulunmasından sonra başlatılan çalışmaların; AEM'ye daha önce sunulan ve sırasıyla 1962 ve 1963 yıllarında kabul edilen⁵ "İstanbul ve Manisa Genel Kütüphanelerinin Veterinerlik Konusundaki Tarihi Yazma Kitapları Üzerinde Çalışmalar" başlıklı ve "Türk Veteriner Hekimleri Biyografyası" başlıklı Projeler ile eş zamanlı olarak yürütülmesi öngörülmüştür. Bu Projelerin altı ayda bir istenen⁶ Faaliyet Raporları düzenli olarak hazırlanarak AEM'ye sunulmuştur.

² Bilgiler Prof. Dr. Vedat Onar ile Kasım 2014'te yapılan telefon görüşmeleriyle güncellenmiştir.

³ 10A3338006 Kodlu "Veteriner Anatomi Müzesi Projesinin" kabul edildiğine dair Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) Koordinasyon Biriminin 6 Temmuz 2012 tarih ve B.30.2.ANK.0.06.02.00-1507 sayılı Yazısı.

⁴ Prof. Dr. Ferruh Dinçer: "Müze - Akademik Yaşamımın İkizi" Üzerine Açıklama. Veteriner Tarihi Müze Defteri, Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji AD, Ankara.

⁵ VTDK'den AEM'ye gönderilen 16.06.1964 tarih ve 66 sayılı Yazı.

⁶ Araştırma Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. Ömer Ertürk tarafından VTDK'ye gönderilen 11.11.1964 tarih ve 55 sayılı Yazı.

Şekil 6. Veteriner Tarihi Müzesi Tarihi Binasında (1990)
Figure 6. Veterinary History Museum in its Historical Building (1990)

Veteriner Tarihi Müzesi Çalışmaları Projesinin “veteriner hekimliği alanında tarihi değer taşıyan eski kitapların satın alınması, fotokopi ve mikrofilmlerin temini ve veteriner hekimliği tarihini ilgilendiren şahsiyetlerin resim veya portrelerinin yaptırılması” olmak üzere üç başlık altında yürütülmesi planlanmıştır; öncelik son maddeye verilmiştir.⁷ Bu amaçla veteriner hekimliği tarihinde önemli yer tutan Türk ve yabancı isimler belirlenmiş ve İstanbul’da yaşayan Ressam Murtaza Elker’e bu isimlerin 13 adet yağlı boya portresi hazırlanmıştır.⁸ Portrelerin sanatsal değerlerinin tespiti, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Enstitüsü ve Etnografya Müzesi uzmanlarından oluşan bir jüri tarafından gerçekleştirilmiştir.⁹ Yine Müze Projesi kapsamında Ankara’da bir fotoğraf stüdyosuna 11 adet siyah-beyaz fotoğraf hazırlanmıştır; bu arada *Türk Veteriner Hekimleri Biyografyası* projesi uyarınca ilgili kurum ve kişilerden biyografik bilgilerin toplanmasına devam edilmiş; ayrıca İstanbul ve Ankara’da bulunan çeşitli sahaf, kitapçı ve koleksiyonerlerle iletişime geçilerek tarihi nitelikli bazı yazma eserler satın alınmıştır.¹⁰ Ancak, *‘eski belge ve kitapların temininin rastlantılara bağlı olması’* gerekçe gösterilerek bu son girişim 1971 yılında sonlandırılmıştır.¹¹ Diğer yan-

dan, o yıllardan itibaren *Veteriner Tarihi Müzesi*’ne çeşitli kurumların ve meslek büyüklerinin bağışları kabul edilerek Müze koleksiyonu zenginleştirilmiştir.¹² *Veteriner Tarihi Müzesi* 1974 yılında ziyarete açılmış; 1990 yılında da kendisine ev sahipliği yapan Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı (VHTD AD) ile birlikte, yerleşke içindeki tarihi binasına taşınmıştır (Şekil 6, 7a, 7b, 7c).¹³ Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye’de meteoroloji ağını kurmak üzere davet edilen ünlü Macar Meteorolog “*aksakallı havabakan*” Antal Réthly’nin isteği üzerine inşa edilen bu binanın planı, Bayındırlık Bakanlığında Hıgrografi Bölümü Başmühendisi ve Réthly’nin damadı György Tittes tarafından hazırlanmıştır (10, 15, 16). İnşaatı 3 Mayıs 1927’de başlayan ve yaklaşık beş ay süren binaya Etlik’te bulunan Rasathanenin taşınmasının ardından yeni “*Rasadat-ı Cevviyye Müessesesi*” 15 Ekim 1927’de hizmete açılmıştır (10, 16). YZE’nin kuruluşundan (1933) sonra, “*rektör konutu*” olarak sırasıyla Prof. Falke’yi, Prof. Süreyya Gence’yi ve Prof. Halit Civelekoğlu’nu ağırlayan bina, izleyen yıllarda Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi’nin çeşitli Anabilim Dalları (Zootekni Enstitüsü (1948), Hayvan Besleme Kürsüsü (1952), Hayvancılık İşletme Ekonomisi Kürsüsü (1965) ile İstatistik ve Veteriner Hizmetleri Planlama Kürsüsü (1966)) tarafından kullanılmıştır (8). *Veteriner Tarihi Müzesi*’nin bu tarihi binaya taşınmasından sonra uzunca bir süre Veteriner Fakültesi’nin farklı birimlerinden, üniversite dışındaki ilgili kurum ve kişilerden; kullanımdan kalkmış, yeni teknoloji ve yöntemler nedeniyle terk edilmiş, envanterden çıkarılmış, artık istenmeyen ya da hurda veya çöp kabul edilen veteriner hekimliğe ait çeşitli objelerin toplanmasına ve *Müzedede* koruma altına alınmasına devam edilmiştir.¹⁴

Veteriner Tarihi Müzesi binasının; mevsimsel etkiler, ihtiyaçtan kaynaklanan değişiklikler ve nitelsiz müdahaleler sonucunda bozularak harap olması nedeniyle, binanın restorasyonu için Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Rıfki Hazıroğlu tarafından başlatılan girişimler çerçevesinde önce, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu’nun 10 Haziran 2011 tarihinde aldığı Karar¹⁵ ile bina “*Korunması Gerekli Kültür Varlığı*” olarak tescil edilmiş; ardından yine aynı Kurulun 14 Ekim 2011 tarihli Kararı¹⁶ ile binanın restitüsyon ve restorasyon projeleri onaylanmıştır. Bu gelişmeleri

⁷ VTDK’dan AEM’ye gönderilen 14.11.1964 tarih ve 91 sayılı Yazı.

⁸ Doç. Dr. Nihal Erk ve Murtaza Elker’in mektupları. Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Veteriner Tarihi Müzesi.

⁹ VTDK’dan AEM’ye gönderilen 01.12.1964 tarih ve 103 sayılı Yazı ekinde yer alan 04.11.1964 tarihli Jüri Raporu ve 10.12.1964 tarih ve 108 sayılı Yazı ekinde yer alan 02.12.1964 tarihli Jüri Raporu.

¹⁰ VTDK’dan AEM’ye gönderilen 16.06.1964 tarih ve 66 sayılı Faaliyet Raporuna ek olarak 14.11.1964 tarih ve 91 sayılı, 13.03.1965 tarih ve 16 sayılı, 15.11.1965 tarih ve 66 sayılı, 12.03.1966 tarih ve 08 sayılı, 27.10.1967 tarih ve 81 sayılı, 09.11.1968 tarih ve 52 sayılı, 09.03.1970 tarih ve 08 sayılı ve 11.11.1970 tarih ve 48 sayılı Yazı eklerinde yer alan Faaliyet Raporları.

¹¹ VTDK’dan AEM’ye gönderilen 08.03.1971 tarih ve 9 sayılı Yazı.

¹² VTDK’dan Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dekanlığına gönderilen 15.04.1974 tarih ve 56 sayılı Yazı.

¹³ Bk. Dipnot 4.

¹⁴ Veteriner Tarihi Müzesi Envanter Kaydı. Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji AD, Ankara.

¹⁵ Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu’nun 10.06. 2011 tarih ve 6106 sayılı Kararı.

¹⁶ Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu’nun 14.10.2011 tarih ve 80 sayılı Kararı.

Şekil 7.a.b.c. Veteriner Tarihi Müzesi'nin Tarihi Binası (1933?, 1970? ve 2014)

Figure 7.a.b.c. The Historical Building of the Veterinary History Museum (1933?, 1970? and 2014)

takiben, Müze koleksiyonunun envanter kaydının güncellenmesi, koleksiyon objelerinin korunma durumlarının tespit edilmesi ve bakım ve onarımlarının yapılabilmesi amacıyla Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi VHTD AD ile Ankara Üniversitesi Başkent Meslek Yüksekokulu (BMYO) arasında bir protokol¹⁷ imzalanmış ve 3000'in üzerinde objeden oluşan Müze koleksiyonu BMYO'nun '*eser koruma programına*' teslim edilmiştir. 2015 yılı Ocak ayı itibarıyla bir yandan Müze binasının restorasyon çalışmaları devam etmekte; diğer yandan da *veteriner tarihinde iz bırakanlara* ait şahsi eşyalar, yazma eserler, arşiv belgeleri ve kitaplar, uniformalar, diplomalar, flamalar, fotoğraflar, cerrahi aletler, cam malzemeler, mikroskoplar, daktilolar, teraziler, anatomik modeller, nallar, yağlı boya tablolar, amblemler, çeşitli laboratuvar cihazları ve YZE'nin *mücellithanesi* ve çamaşırhanesine ait makine ve aletleri içeren Müze koleksiyonunun¹⁸ bakım, onarım ve envanterleme işlemleri - Milletlerarası Müzeler Komitesi'nin (ICOM) öngördüğü şekilde - sürdürülmektedir. Çalışmaların tamamlanmasından sonra *Veteriner Tarihi Müzesi*'nin; "**Veteriner Hekimliği Tarihi Evi**" adıyla ziyaretçilerine açılması ve araştırmacıların hizmetine sunulması planlanmaktadır.¹⁹

Tartışma ve Sonuç

Çeşitli kaynaklar, (22, 37), bir tür korumacılık anlayışı sergilemesi açısından Türklerde müzecilik faaliyetlerini Selçuklu dönemine dayandırsa da; modern Türk müzeciliğinin temellerinin 19'uncu yüzyılın ortalarında, atıldığı konusunda pek çok kaynakta (17, 22, 29, 33) görüş birliği bulunmaktadır. Bu çerçevede, veteriner hekimliği alanında ilk müzecilik faaliyetinin de modern müzecilik faaliyetleri ile yakın zamanlı olarak başlatıldığı söylenebilir. Nitekim Suphi Edhem'in 1918 yılında yayımlanan *Nevsal-i Baytari* adlı eserinde (35), Sivil Veteriner Okulu'nda kurulan *Doğa Tarihi Müzesi*'ne yer vermesi; söz konusu Müzenin 1918 yılından önce kurulmuş olduğunu göstermektedir.

Balkan Savaşları sırasında, Şefik Kolaylı tarafından oluşturulan *Anatomi-Patoloji Müzesi'nin* 'Ruam' temasının (3), o yıllarda bu hastalığın çok yaygın seyretmesi ve savaş koşullarında büyük güçlükler yol açması (12) ile ilgili olduğu düşünülmektedir. Diğer yandan, Kolaylı'nın henüz 20'li yaşlarında iken kurduğu bu Müze (3), Onun 'toplama' eğiliminin entelektüel bir göstergesi olarak da kabul edilmelidir. Nitekim Şefik Kolaylı'nın bu eğilimi

¹⁷ Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Veteriner Hekimliği Tarihi Müzesi Koleksiyonu Envanterleme, Durum Tarama, Koruma-Bakım-Onarım ve Müze Düzenleme Projesi Protokolü. 27 Aralık 2011.

¹⁸ Bk. Dipnot 14.

¹⁹ Doç. Dr. R.Tamay Başağaç Gül: "Bir Müzenin Serüveni" Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji AD, Ankara.

tüm yaşamı boyunca devam etmiş ve topladığı binlerce doküman, *Veteriner Tarihi Müzesi*'nin en dikkate değer objelerini oluşturmuştur (12, 18).

Türkiye'de veteriner hekimliğinde müzecilik faaliyetlerinde adına rastlanan *YZE Müzesi*'nin (2) tam olarak Enstitünün hangi binasında açıldığına, varlığını ne kadar sürdürdüğüne ve akıbetine ilişkin detaylı bir bilgiye ulaşılamamıştır. Yine de bugün Ankara Üniversitesi'nin gerek *Ziraat Fakültesi Müzesi*'nde, gerekse *Veteriner Tarihi Müzesi*'nde sergilenen *YZE* dönemine ait objelerin büyük bir kısmının *YZE Müzesi*'nin objeleri olduğu tahmin edilmektedir. *YZE Müzesi*'nde bulunan "Patoloji Enstitüsü" objelerinin, Ord. Prof. Dr. Şevki Akçay tarafından oluşturulan *Patoloji Müzesi* objeleriyle aynı oldukları ise *Veteriner Tarihi Müzesi*'nin fotoğraf arşivinde yapılan incelemelerle kanıtlanmıştır. Bu objeler, Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Patoloji Anabilim Dalı'nda "Müze" tabelalı bir sergi salonunda bugün de yer almakta ve eğitim-öğretim ve araştırma ile ilgili uygulamalarda halen kullanılmaktadır.

Türkiye'de Sivil Veteriner Okulu, askeri veteriner hekimler tarafından kurulmuş; Sivil ve Askeri Veteriner Okulları 1921 yılında tek çatı altında birleştirilmiş ve hem Yüksek Veteriner Okulu'nda, hem *YZE Veteriner Fakültesi*'nde, hem de Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi'nde pek çok askeri veteriner hekim yetiştirilmiştir (11, 13, 19). Yine, çeşitli kaynaklardan (3, 14, 24, 25) da anlaşıldığı üzere sivil ve askeri veteriner hekimliği hizmetleri; bulaşıcı hayvan hastalıkları ile mücadelede ya da savaş gibi olağanüstü koşullarda çoğu kez bir arada yürütülmüştür. Bu açıdan bakıldığında, Gemlik'teki *Askeri Veteriner Hekimlik Tarihi Müzesi*'ni, yalnızca askeri veteriner hekimliği tarihi ile ilişkilendirmemek; tüm veteriner hekimliği tarihine ışık tutacak koleksiyona sahip bir araştırma mekânı olarak düşünmek yerinde olacaktır.

İstanbul Üniversitesi Veteriner Fakültesi'nde bulunan ve kemik bilimi (osteoloji) ile kazı bilimini (arkeoloji) birleştiren Türkiye'nin kendi alanında ilk ve tek sergi salonu olan *Osteoarkeoloji Araştırma ve Uygulama Merkezi*; hem İstanbul'un hem de Anadolu'nun tarihine, hayvanların günlük yaşamdaki yerlerine ve tüketim alışkanlıklarına ilişkin önemli veriler sunarak (5, 28) dikkat çekmektedir. Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi'nde bulunan ve yine Türkiye'nin kendi alanındaki ilk ve tek sergi salonu olan *Veteriner Anatomi Müzesi* de fakülte öğrencilerine anatomi uygulamaları yapma olanağı sağlamakta, bu alanda çalışan uzmanlara araştırma mekânı (4) olarak hizmet vermekte ve giderek artan ziyaretçilerine Veteriner Fakültesi'ni ve anatomi bilimini tanıtmaktadır. Gerek *Osteoarkeoloji Araştırma ve Uygulama Merkezi*'nin; gerekse *Veteriner Anatomi Müzesi*'nin - zengin ve disiplinler arası koleksiyon ya da içerik araştırmalarının yapılmasına olanak sağlama

kapasitelerinden yola çıkarak- çağdaş müzecik anlayışının (1) önemli örnekleri olarak görülebilecekleri düşünülmektedir.

Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi'nin 1842-1970 yılları arasında ülkede veteriner hekim yetiştiren tek öğretim kurumu olduğunun (20) göz önünde tutulması, bu Fakültenin *Veteriner Tarihi Müzesi* koleksiyonunda, Türkiye'de bilimsel veteriner hekimliğinin gelişim tarihine ait eşsiz ya da nadir objelerin ve kayıtların varlığının vurgulanması açısından önem arz etmektedir. Bu çerçevede *Veteriner Tarihi Müzesi*'ni, Türkiye'de bilimsel veteriner hekimliğinin 173 yıllık hafızasına sahip - benzeri bulunmayan bir değer olarak görmek gerekir. Müze binası olarak tasarlanmamış bir mekânın *Veteriner Tarihi Müzesi*'ne ev sahipliği yapması ilk bakışta uygun-suz gibi görünse de tarihi değerini dikkate alarak bu binayı; ağırladığı Müzenin koleksiyonunun aynı zamanda en değerli objelerinden biri olarak kabul etmek yerinde olacaktır. Diğer yandan müze Artun'un (9) belirttiği üzere bir tarih sahnesi, bir zamanın mekânı olarak düşünüldüğünde, *Veteriner Tarihi Müzesi*'nin binasının - koleksiyonundan bağımsız olarak - hem veteriner hekimliği tarihinin hem de Türkiye Cumhuriyeti'nin 87 yılına tanıklık eden başlı başına bir tarih sahnesi olduğu da unutulmamalıdır.

ICOM müzeyi, "toplumun ve gelişiminin hizmetinde, halka açık, insana ve yaşadığı çevreye tanıklık eden malzemelerin üzerinde araştırma yapan, toplayan, koruyan, bilgiyi paylaşan ve sonunda inceleme, eğitim ve zevk alma doğrultusunda sergileyen kâr düşüncesinden bağımsız sürekliliği olan bir kurum" olarak tanımlamakta ve müzelere; koleksiyon oluşturma, koruma, belgeleme, sergileme ve eğitim gibi temel işlevler yüklemektedir (26). Bu açıdan bakıldığında Türkiye'de veteriner hekimliği alanında bugün aktif durumda olan *Patoloji Müzesi*, *Askeri Veteriner Hekimlik Tarihi Müzesi*, *Osteoarkeoloji Araştırma ve Uygulama Merkezi*, *Veteriner Anatomi Müzesi* ve *Veteriner Tarihi Müzesi*'nin tümü ICOM'un müze tanımını ve müzelere yüklediği temel işlevleri karşılamaktadır. Yine ICOM tarafından saptanan müze türleri (26) açısından ele alındığında; koleksiyonlarının içeriğine göre hepsini "ihtisas müzesi"; bağlı oldukları birimlere göre de *Askeri Veteriner Hekimlik Tarihi Müzesi*'ni "askeri müze" ve diğerlerini de "üniversite müzesi" gibi görmek yerinde olacaktır. Bununla birlikte, bütün bu sergi salonlarının resmi olarak "müze" statüsünü almalarının; başka bir deyişle T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne bağlı ya da Müdürlüğün denetiminde faaliyet göstermelerinin tercih edilmediği anlaşılmaktadır. Bu durumun, bu yapıların "Özel Müzeler ve Denetimleri Hakkında Yönetmelik"²⁰ hükümlerine göre organize edilmelerinin ve/veya faaliyet göstermelerinin önündeki engeller-

²⁰ 22 Ocak 1984 tarih ve 182 sayılı Resmi Gazete.

den kaynaklandığı düşünülmektedir. Nitekim, kişisel ya da özel çabalarla oluşturulan ve özveriyle devamlılığı sağlanan bu sergi salonlarının binalarının müstakil ya da ayrı bölümler olarak Yönetmeliğe uygun şekilde yapılandırılmalarını ve bu şekilde muhafaza edilmelerini sağlamak ve buralarda uzman müze ekibini (müdür, özel güvenlik, konservatör, küratör, sergi tasarımcısı, müze eğitimcisi ve bilgi işlem uzmanı vb.) görevlendirmek gerek yasal, gerekse mali açıdan hiç de kolay değildir. Yine müzelerin herhangi bir nedenle faaliyetlerine ara vermeleri halinde, belirli bir süre içinde yeniden faaliyete geçirilemezlerse izinlerinin iptal edilecek olması durumu da koruma ve tanıtmaya kadar eğitim-öğretim ve araştırma işlevleriyle dikkat çeken bu sergi salonları için müze ruhsatı alınmasını tartışmalı hale getirmektedir. Dolayısıyla, bugünkü koşullar altında bu yapılara resmi olarak müze statüsü kazandırmanın, yarardan çok zarar getirme olasılığının bulunduğunu kabul etmek gerekmektedir. Söz konusu sergi salonlarının, Türkiye’de sıralanan Üniversite Müzeleri (36) arasında gösterilmesini engelleyen bu tercihin; bu yapıların gerek değerlerini gerekse uluslararasılaşmalarını olumsuz yönde etkileyeceği ise düşünülmemektedir. Nitekim *Veteriner Tarihi Müzesi*’nin kendi alanında dünyanın sayılı müzeleri arasında gösterilmesi (7, 38); diğer sergi salonları için de bu öngörünün geçerliliğini güçlendirmektedir.

Sonuç olarak, Türkiye’de bilimsel veteriner hekimliğin başlangıcından bugüne; biri askeri nitelikte olan ve altısı da; İstanbul’da açılıp Ankara’ya taşınan Veteriner Okulunun çatısı altında kurulan toplam sekiz müzecilik faaliyeti saptanmıştır. Bugün aktif durumda bulunan beş sergi salonunun tamamı her ne kadar resmi olarak “müze” statüsünü almamışsa da hem ICOM’un müze tanımını karşılamakta; hem de çağdaş müzecilik anlayışının müzelere yüklediği temel işlevleri sağlamaktadır. Dolayısıyla bu yapılara, yalnızca veteriner hekimliğin bütününe ya da belli bir disiplini tanıtan, öğreten, araştırma yapılmasına olanak sağlayan ya da ziyaretçilerini eğlendiren mekânlar gözüyle değil; mesleğin zengin kültürel mirasına sahip çıkan değerler gözüyle de bakılmalı ve hak ettikleri ilgi gösterilmelidir.

Kaynaklar

1. **Altınbaş A, Özdemir Ç** (2012): *Çağdaş müzecilik anlayışı ve ülkemizde müzeler*. Erişim Tarihi: 09.11.2014, Erişim Adresi: <http://teftis.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/4655,makale.pdf?0>
2. **Anonim** (1944): *Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü Müzesi*. Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü Dergisi, **1**: 746-752.
3. **Anonim** (1976): A. Şefik Kolaylı Dosyası. Türk Veteriner Hekimliği Biyografi ve Bibliyografya Arşivi, Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı, Ankara.
4. **Anonim** (2013a): Bir ilk daha: Ankara Veteriner Anatomi Müzesi. Erişim Tarihi: 22.10.2014, Erişim Adresi: http://www.veterinary.ankara.edu.tr/?mdl=haber&haber_id=834
5. **Anonim** (2013b): İstanbul Osteoarkeoloji Müzesi Açıldı. Erişim Tarihi: 22.10.2014, Erişim Adresi: <http://www.hayallem.com/istanbul-osteoarkeoloji-muzesi-acildi>
6. **Anonim** (2014a): Histoire du musée. Erişim Tarihi: 23.10.2014, Erişim Adresi: <http://musee.vet-alfort.fr/>
7. **Anonim** (2014b): Veterinary Museums. Erişim Tarihi: 10.11.2014, Erişim Adresi <http://wahvm.org/wp-content/uploads/2013/07/Veterinary-Museums.pdf>
8. **Akman A** (1990): *Yüksek Ziraat Enstitüsünün öyküsü*. GIDA Dergisi, **15**: 3-12.
9. **Artun A** (2008): Müzecilikte kamusalığın kaynakları ve özel müzeler. Erişim Tarihi: 3.11.2014, Erişim Adresi: <http://www.aliartun.com/content/detail/20>
10. **Atabay M** (2002): *Atatürk’ün Ankara’ya davet ettiği Macar Profesör Antal Réthly’nin Türkiye’deki çalışmaları*. Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, (29-30): 1-14.
11. **Başagaç RT** (2001): *Türkiye’de İki Dünya Savaşı Arasında Veteriner Hekimliği Hizmetleri ve Hayvancılık Politikaları Üzerinde Araştırmalar*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
12. **Başagaç RT, Özkul T** (2004): *Veteriner hekimliği tarihinde iz bırakanlar: Ahmet Şefik Kolaylı*, Türk Veteriner Hekimleri Birliği Dergisi, **4**: 76-79.
13. **Bekman M** (1940): *Veteriner Tarihi*. Ankara Basım ve Cildevi, Ankara.
14. **Bekman M** (1950): *Veteriner Hekimliğimizin Fetret Devri, 1918-1922*. Hüsnütabiat Basımevi, İstanbul.
15. **Çolak M** (2009): *Atatürk dönemi Türkiye’sinde bir Macar Meteorolog: Aksallı Havabakan Antal Réthly (Macar kaynaklarına göre)*. Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi, **5**: 113-136.
16. **Çolak M** (2012): *Türk Meteorolojisinin Kuruluşu-Aksakallı Havabakan Antal Bey*. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
17. **Denizci A, Mirza H** (2012): *Müze Eğitimi 12*. Milli Eğitim Bakanlığı Devlet Kitapları, Ankara.
18. **Dinçer F** (1976): *Veteriner tarihimizin canlı belgesini yitirdik*. Veteriner Hekimler Derneği Dergisi, **46**: 63.
19. **Dinçer F** (1983): *Veteriner Fakültesi*. (Alınmıştır: Ziraat-Veteriner-Orman Fakültelerinin YZE Bünyesinde Açılışlarının 50’nci Yılı 1933-1983) Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
20. **Dinçer F** (1999): *Türkiye Cumhuriyeti’nin 75. Yılında Veteriner Hekimliğinin Bilimsel Bilançosu*. 335-368. Alınmıştır: Türkiye Cumhuriyeti’nin 75. Yılında Bilim “Bilanço 1923-1998” Ulusal Toplantısı I. Kitap, I. Cilt, TÜBİTAK Matbaası, Ankara.
21. **Eminoğulları S** (2010): *Sultanahmet Baytar Mektebi Yapısının Restitüsyonu ve Arazisi Üzerindeki Yapıların Kronolojik Araştırması*. Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
22. **Gerçek F** (1999): *Türk Müzeciliği*. T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
23. **Gögebakan Y** (2013): *İnönü Üniversitesi’nin müzeleri-1: Özel Turgut Özal Müzesi*. Ankara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi, **23**: 65-84.

24. **Harp Tarihi Encümeni** (1931): *Büyük Harbin Baytari Tarihinin Medhal-Merkez Cildinin Netayici İlmiye Faslı*. Askeri Matbaa, İstanbul.
25. **Harp Tarihi Encümeni** (1933): *İstiklâl Harbinin Baytari Harp Tarihi Medhal-Merkez ve Umumî Cephe*. Askeri Matbaa, İstanbul.
26. **ICOM** (2014): *Museum Definition*. Erişim Tarihi: 28.09.2014, Erişim Adresi: <http://icom.museum/>
27. **Karadeniz C** (2009): *Dünyada Çocuk Müzeleri ile Bilim, Teknoloji ve Keşif Merkezlerinin İncelenmesi ve Türkiye İçin Bir Çocuk Müzesi Modeli Oluşturulması*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
28. **Kazancı M** (2013): Türkiye'nin İlk Osteoarkeoloji Müzesi İstanbul Üniversitesinde Açıldı. Erişim Tarihi: 08.05.2013, Erişim Adresi: <http://www.istanbul.edu.tr>
29. **Keleş V** (2003): *Modern müzecilik ve Türk müzeciliği*. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, **2**: 1-15.
30. **Onar V, Armutak A, Alpak H, Pazvant G** (2014): *Mar-maray-Metro Arkeolojik Kazılarında Çıkarılan Bizans İstanbul'u Periyoduna ait farklı türdeki hayvan kemiklerinde saptanabilen deformasyonlar ile olası ölüm nedenlerinin veteriner hekimliği tarihi açısından değerlendirilmesi*. 109-117. Alınmıştır: Ş. Sanal, B. Melikoğlu Gölcü, Ö. Doğan (Ed), 4. Ulusal Veteriner Hekimliği Tarihi ve Mesleki Etik Sempozyumu Bildiriler Kitabı. Otak Form Ofset Basım San. Tic. A.Ş., Samsun.
31. **Oytun HŞ** (1958): *Ordinaryüs Profesör Şevki Akçay'ın hayatı, eserleri ve verimli çalışmalarına dair*. Türk Veteriner Hekimleri Derneği Dergisi, **28**: 3-11.
32. **Özgür A** (2010): "Kadim" bir eserden veteriner hekimliği tarihine bakış. Vet Hekim Der Derg **80**: 31-39.
33. **Özkasım H, Ögel S** (2005): *Türkiye'de müzeciliğin gelişimi*. İtü Dergisi/B Sosyal Bilimler, **2**: 96-102.
34. **Özkasım H.** (2013) *Müze ve Müzecilik*. 2-21. Alınmıştır: Müzecilik ve Sergileme (Eds: E. Altınsapan & N. Küçükhasköylü), TC Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2958, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1919, Anadolu Üniversitesi Web-Ofset, Eskişehir.
35. **Suphi Edhem** (1918): *Nevsal-i Baytari*. Agop Matasyon Matbaası, İstanbul.
36. **T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü** (2014): *Özel Müzeler*. Erişim Tarihi: 09.11.2014, Erişim Adresi: <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,43980/ozel-muzeler.html>
37. **Varol EB** (2012): *Türkiye'de Çağdaş Sanat Müzeciliği Uygulamaları ve Bu Uygulamaların Yurtdışındaki Örnekleriyle Karşılaştırılması*. Uzmanlık Tezi, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara.
38. **Wijergans A, Katic I** (1996): *Guide to veterinary museums of the world*. Historia Medicinae Veterinariae, **21**: 1-77.

Geliş tarihi: 24.11.2014/ Kabul tarihi: 10.02.2015

Yazışma Adresi:

Doç. Dr. R. Tamay Başağaç Gül
Ankara Üniversitesi,
Veteriner Fakültesi,
Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji AD,
Ankara, Türkiye.
e-mail: basagac@veterinary.ankara.edu.tr